

**BOLAGA MAKTAB YOSHIGACHA CHET TILINI O`RGATISHNING 6 SAMARALI
USULI**

Komilova Marhabo

Ganiyeva Xandona

*Andijon Davlat Chet tillari Instituti, Ingliz Filologiyasi O`qitish Metodikasi va
Tarjimonlik faoliyati fakulteti 2-bosqich talabalari*

Annotasiya: *Globalashgan dunyoda ikkinchi yoki uchinchi tilda so'zlasha olish odamlarga umrining oxirigacha qadriyat beradi. Bola qanchalik yoshroq o'rgansa, shunchalik yaxshi, bolalar talaffuz, urg'u va grammatika qoidalarini o'smirlik davrining oxiriga qadar yaxshiroq egallashini aytadigan ko'plab dalillar mavjud.*

Annotation: *In a globalized world, being able to speak a second or third language is something that offers people value for the rest of their lives. While there is a lot of evidence that says the younger a child learns, the better, children acquire pronunciation, accent, and grammar rules best before the end of their teenage years.*

Аннотация: *В глобализированном мире способность говорить на втором или третьем языке — это то, что дает людям ценность на всю оставшуюся жизнь. Хотя есть много свидетельств того, что чем младше ребенок учится, тем лучше, дети усваивают произношение, акцент и грамматические правила лучше всего до окончания подросткового возраста*

Kalit so'zlar: *tinglash qobiliyati, gapirish qobiliyati, o'ynash, dars rejasi, fikr-mulohazalar, sevimli o'yinlar, tabiat lug'ati.*

Bugungi kunda xorijiy tillarni bilish ko'nikmasi professional ta'limning ajralmas qismlaridan biri bo'lib bormoqda. Bu maktabgacha ta'lim jarayonini ham chetda qoldirgani yo'q. Yoshlar ta'limi davomida xorijiy tillarni o'rgatishning ahamiyati sezilarli darajada oshdi. Hozirgi kunda maktabgacha ta'limga etibor berish, davlatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy jihatdan rivojlantirish demakdir. Yoshlarimiz zamonaviy va har taraflama yetuk malaka ega kadr bo'lib yetishishlari uchun hamma sharoitlar yaratilgan. Bundan tashqari yuksalish asrida bilim olishga anchagina ko'proq e'tibor qaratilgan. Shuningdek, biz yoshlar O'zbekiston kelajagini porloq qurishimiz uchun, avvalo, samarali va sifatli bilimga ega bo'lishimiz zarur. Shu o'rinda chet tilini o'rganish va o'rgatishni kuchaytirishimiz, xorijiy top universitetlar bilan exchange dasturlarini amalga oshirishimiz hamda bu orqali ko'plab metodlarni o'rganib tatbiq etishimiz zarur.

Maktabgacha ta'limning maqsadi- bolani maktabga tayyorlash, o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, uning qobiliyatlarini namoyon qilshika ko'mak berishdir. Shularni inobatga olgan holda, "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora- tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori va shu

bilan birga "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" tasdiqlandi. Bu hujjatlarda maktabgacha ta'lim tizimi tarmog'ini yanada kengaytirish, bollarni o'qitishning zamonaviy hamda samarali metodikalaridan foydalanish va maktabgacha ta'lim muassalarini malakali kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash kabi masalalar aks etgan.

METODOLOGIYA

Maktabgacha ta'lim - yoshlarimiz ta'limi va tarbiyasining ilk bosqichi hisoblanadi. To'g'ri maktabgacha tarbiya dasturi bizning bolalarimizga noyob aqlga mos keladigan tarzda o'sishi va o'rganishiga yordam berishi kerak. Ammo bolalar kattalarnikidan farqli ravishda kelajakni, ertani o'ylab o'rganishmaydi. Ingliz tilidagi dars «shu yerda va aynan hozir» manosida o'tkazilishi kerak. Bolalar chet tilini hikoyalarni tushunish yoki o'yinlarda g'alaba qozonish orqali osonroq o'rganadilar. Agarda xohlasalar, o'zlari ishtirokidagi o'yinlar orqali o'rgangan ma'lumotlarini mustahkamlab oladilar. Bir tomondan, til bilan ifodalangan kontent bolalar hayoti, kundaligi bilan bog'liq bo'lishi kerak, boshqa tomondan, bolalarni muloqotga chorlaydigan faoliyat yoki vazifalar qiziqarli va muhim bolishi kerak. O'quvchilar dars davomida o'zlarini darsning bir qismi sifatida tushunishadi va dars jarayonida huddi asar qahramonidek o'zlarini tutishadi, harakat qilishadi. Boshlang'ich sinflarda, odatda, chet tillarni o'rganish hayotiy situatsiya va o'yinlarga asoslangan harakat usullaridan foydalangan tarzda o'rganilganda juda samarali hamda muvaffaqiyatli bo'ladi. Agar o'yinli-syujetli situatsiyalar orqali chet tili o'rgatilsa, barcha bolalar bajonu-dil ishtirok etishadi, sababi ular shu tarzda o'sha situatsiyaning bir bo'lagi ekanligini his etishadi. O'quvchilar chet tili bilan, birinchi navbatda, o'z sinf xonalarida birga "yashaydilar". Shuning uchun sinfda muloqot imkoni bo'lsa, o'sha chet tilida bo'lishi kerak. Bolalar nafaqat yor'riqnomalarni tushunish bilan cheklanib qolmasdan, balki chet tili orqali o'z ehtiyojlarini ifodalashlari ham mumkin. Shu nuqtai nazardan, ingliz tilida gaplashadigan shaxs (ona tili bo'lgan)lar bilan muloqot qilishi, sinfga taklif etish ham foydali hisoblanadi. Konstruktiv yondashuvga ko'ra, bolalar imkon qadar ko'proq tilda o'zlari so'zlar mazmunini, qoidalarini bilib olishlari kerak.

Barcha o'quvchilar singari, bolalar ham turli xil ta'lim uslublariga ega. Bolalar uchun moljallangan ta'lim barcha ta'lim uslublarini hisobga oladi. Taktik va kinestetik o'rganish turlari o'quvchidan alohida e'tibor talab qiladi. Boshlang'ich maktablarda o'quvchilarning iqtidorlari, malakalari, bilimlari va qiziqishlari kengroq boladi. Chet tilini o'rganish, shuningdek, o'rganuvchining yaxshi tushuna olish qobiliyatiga bog'liqdir. Chet tilini o'rgatish mobaynida har bir bolani harakati uchun rag'batlantirib borish talab etiladi. Ularda akustik, kinestetik, ritmik va vizual farqlashni rivojlantirish kerak. Bolalar tez o'rganishadi, lekin tezda unutishadi. Shuning uchun, nutqni bir necha bor takrorlab, shu mavzuga doir o'yin yoki tarqatmalar orqali bolalarning esida qolishiga yordamlashish mumkin. Kurslar doim bo'lib, muntazam takrorlashlar ajralmas qismidir. Xorijiy tillarni muvaffaqiyatli o'rgatish keng qamrovli usullarni talab

qiladi. Bunga yana bir misol sifatida, bolalarga ingliz tilidagi yoki o'zlari o'rganayotgan tildagi "listening" ya'ni eshittirishlarni qo'yib berish hamda bu bolaga qanchalik ta'sir qilishini kuzatish zarur. Agar ularga bu eshittirishlar tushunarsiz bo'lsa undanda osonroqlarini tinglatish zarur. Shuningdek "listening" dagi so'zlarni avval tarjimasini yozdirib ularga ma'nosini tushuntirish hamda nutqiy faoliyatda qanday qo'llanilishini tushuntirish lozim

MUHOKAMA

Yana bir samarali metodlardan biri bu ularning o'zlari yoqtirgan va sevib o'ynaydigan narsalaridan foydalangan holda o'rgatishdir. Ma'lumki, ota-ona farzandi uchun kerakli birinchi raqamli shaxslardir. Shu uchun ham ularning ta'lim tarbiyasi hamda bilim olishlari uchun avvalo ular javobgar hisoblanishadi. Shuningdek, ularda ilk qiziqishni uyg'otish, ma'lum bir yo'nalish tomoga boshlash uchun ham ularning ahamiyati kattadir. Bunda biz ko'rishimiz mumkinki, bola o'zning sevimli o'yinchog'iga yoki kitobiga qiziqishi boshqa narsalardan ko'ra ko'proq bo'ladi. Va shu orqali bola yangi so'z yoki termini o'rganyotgan vaqtda, o'sha yoqtirgan narsasi orqali o'rganadi. Va o'sha sevimli o'yinchog'i orqali o'sha so'z ham sevimliga aylanadi.

Umumiy qilib aytganda, aslida chet tilini o'rganishni bolaning juda ham yosh davrlardan boshlagan ma'qul hisoblanadi. Kichik yoshdagi bolalarning miyya faoliyati to'xtovsiz o'sish rivojlanishda davom etayotgani uchun ular miyya faoliyati to'liq shakllanib bo'lgan, katta shaxslarga nisbatan yangi ma'lumotni ancha tezroq qabul qilish qobiliyatiga egadirlar. Ushbu o'ziga xosliklarni inobatga olgan holda darsni rejalashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Masalan, maktabgacha ta'lim

O'yin - bu bolalarning universal tilidir. Shuningdek aql bovar qilmaydigan darajada bolangizga yangi so'z va iboralarni o'rganishda muhim rol o'ynaydi. O'yin tinglash qobiliyatlarini, yo'nalishlarga rioya qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi lug'at va ijtimoiy ko'nikmalar - almashish kabi jihatlarni shakllantiradi. Siz va farzandingiz kimligingiz haqida o'yin vaqtida gapiring, yo'lda yangi lug'at bilan tanishtirish chiqishga muvaffaq bo'lasiz. Siz o'yinni kundalik faoliyatga kiritishingiz va undan foydalanish imkoniyatini yaratishingiz mumkin. Maqsadli til ya'ni kiyinishdan o'yin qilish, turli xil idishlar bilan o'ynash ovqat tayyorlashda yoki cho'milish vaqtlaridan foydalanishdir.

Ikkinchi til: Agar ravon bo'lmasangiz, Haftalik internet sahifalardagi til darslarni kuzatib boring. Yosh o'quvchilarga chet tilini o'rgatish boshqalaridan ancha farq qiladi. Bu erda biz yoshligingizdan foydalanishimiz muhim bo'lgan yettita usulini ko'rib chiqamiz. Chet el tilini o'rgatayotganda ularga qarshi kurashish o'rniga o'quvchilarning o'ziga xos fazilatlari til sinfini inobatga olish zarur.

Tasavvur qiling. Mening besh yoshli o'g'limning sevimli stol o'yinini o'ynash uchun besh daqiqa vaqt ketadi. Agar u buni juda yaxshi ko'rmaganda, o'zini junbushga keltirishi mumkin edi. Lekin uni yaxshi ko'raman, va o'yin uzunligi shunchaki unga to'g'ri keladi, chunki bolalar tezda qiziqishni yo'qotadilar. Bolaning o'rtacha e'tiborini

tortish uchun ikki-uch minutni tashkil qiladi. Ehtimol siz besh yoshli bolani loyihada 20 daqiqa ishlashga majbur qila olmaysiz. Vaholanki siz o'tmish, hozirgi va kelajak zamonlarni bir vaqtning o'zida ko'rib chiqishdan mamnun bo'lishingiz mumkin vaqt, bu sizning yosh o'quvchilaringiz darsda etarlicha uzoq o'tirishlari mumkin degani emas. Xo'sh, til o'qituvchisi nima qilishi kerak? Ishlarni harakatga keltiring. Men har doim to'ldiruvchi va zahiraviy harakatlarga tayyor bo'lishning qiyin usulini o'rgandim bir lahzada. Mening darslarim ko'pincha men ular uchun rejalashtirganimdan ancha kam vaqtni oladi. Ammo siz yosh o'quvchilarni o'rgatsangiz, bitta faoliyatdan tezda harakat qilishni rejalashtirishingiz kerak.

Har besh daqiqada boshqa mashg'ulotlarga tayyor bo'lish aqldan ozish emas o'quvchilaringiz bilan bir sinfda bo'ling. Lekin qo'rqmang. Bolalar takrorlashni yaxshi ko'radilar, shuning uchun ham haftaning har kuni takrorlatishdan charchamang. Kundalik darsingizga qo'shish uchun ba'zi oson g'oyalar rejalashtirish:

Kun davomida tanlangan tildagi qo'shiqlar hamda qisqa multfilmlar qo'shing. Bular uchun ajoyib tez isinish, salqinlash va kattaroq harakatlar orasidagi tanaffuslar mos keladi. Maqsadni ayting yoki o'qing ularning tasavvurlarini jalb qiladigan ishtirok etish darajasini hatto oshirish uchun til hikoyalari o'ylab toping.

Bundan tashqari, o'quvchilarning javoblari va o'zaro ta'siri orqali ma'noni o'rgatadigan TPRS hikoyalarini sinab ko'ring. Belgilangan tilda o'yin o'ynang. Bu bolalarni qurishda sinab ko'rilgan va haqiqiy texnikadir ularning til ko'nikmalari zavq bilan birga! Tashqariga chiqing va harakat lug'atini o'rgating. Ba'zan sahnani o'zgartirish va toza havo - bu bolalar qolishlari kerak yo'lda. Siz biron bir kunda rejalashtirgan har bir faoliyatingizdan foydalana olmaysiz.

1. Ular bilan gaplashing . Agar siz allaqachon ular o'rganayotgan tilda gapirsangiz, bolangiz uchun bu osonroq bo'ladi uni gapirishga harakat qilish o'zingizni qulay his qiling. Xuddi o'z ona tillarini o'rganganidek siz, ular til ko'nikmalarini birgalikda mashq qilishga harakat qilishdan foyda ko'radi.

2. Ular bilan o'qing. Farzandingizni biror narsa bilan shug'ullanishga undashning eng yaxshi usullaridan biri zerikarli yoki hatto ba'zan qiyin holatlarda ham ularga qo'shilish. Farzandingiz bilan o'qing va ularga har qanday qiyinchiliklarni birgalikda engishingiz mumkinligini ko'rsating. Bu ularga yolg'iz emasligini bildiradi, ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi va bu bir-birlari bilan bog'liqligini his qilishning ajoyib usuli.

3. O'sha tildagi o'yin-kulgilarni toping. Oilangiz qanday qilib birga dam olishni yaxshi ko'rish haqida o'ylab ko'ring. Serial bormi hammangiz tomosha qilishni yoqtirasizmi? Filmlar haqida nima deyish mumkin? Ko'plab ajoyib filmlar va teleko'rsatuvlar mavjud u yerda turli tillarda subtitrlar yoki hatto audio taklif qiladi. Istalganini yoqing. Agar siz oilaviy kino kechasini o'tkazmoqchisiz va o'zingizdan birini tanlay olasizmi yoki yo'qligini bilib oling sevimli iboralar birgalikda takrorlang.

4. Ularni til kurslariga qo'shilsin. Til kurslari tez o'rganishning ajoyib usuli va farzandingiz maktabida birini taklif qilmasligi mumkin, sizni taklif qiladigan jamoat tashkilotlari ko'p bo'lishi kerak bolaning til ko'nikmalarini kengaytirish imkoniyati. Yana bir ajoyib alternativ - topish chet eldagi tayyorgarlik kursi, bu erda bolangiz tilga to'liq singib ketishi va qurishi mumkin u bilan yanada mustahkam poydevor.

5. O'quv guruhlarini toping. Til kursi bilan bir qatorda, farzandingiz kursiga qo'shilishdan katta foyda olishi mumkin guruh. Ko'pgina jamoalarda maktabdan keyingi dasturlar, mahalliy dam olish maskanlarida darslar mavjud markaz yoki farzandingiz do'stlari va tengdoshlarini topishi mumkin bo'lgan boshqa jamoat guruhlarini mahoratini oshirishga ham harakat qiladi.

6. Ilovalar va onlayn vositalardan foydalaning Farzandingizning o'rganishiga yordamlashishning yana bir ajoyib usuli - ilovalar va onlayn foydalanishdir. Ayni paytda eng mashhur ilovalardan biri bu Duolingo. Buning ajoyib usuli qisqa iboralarni mashq qilish, yangi lug'atni o'rganishdir va hatto sizni talaffuz qilishga harakat qilingga undaydi. Boshqa mashhur online ilovalar orasida tajribani o'ynashga yordam beradigan "Memrise", "Busuu" kabilar kiradi.

ADABIYOTLAR :

1. I.M. Berman. Methods of teaching English. M.2000
2. R.A. Close. Selection of special texts with exercises for language practice.L.2005
3. S. Saidaliev. Chet til o'qitish metodikasidan ocherklar.N. 2004
4. Andreeva E.I., Koroleva N.E., Sakhapova F.Kh., Chernova N.A. On the issue of teaching reading scientific and technical literature in English // Modern scienceintensive technologies. - 2017. - No. 3. - P. 76-80;
5. Abdurashidovna, A. N., & Xemrayevna, M. G. (2022). TRANSLATION ETHICS. World scientific research journal, 10(2), 27-30.
6. Abdurashidovna, A. N., & Xemrayevna, M. G. (2022). LINGUISTIC AND CULTURAL ASPECT OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES. World scientific research journal, 10(2), 31-35.
7. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811026759>
8. <https://www.cambridge.org/elt/blog/2018/04/04/teaching-critical-thinking>
9. https://www.researchgate.net/publication/337114670_Critical-Thinking_in_EL_T_Theory_and_Practice